

Data przesłania artykułu: 02.12.2024

Data przyjęcia artykułu do druku: 10.12.2024

DOI: <https://doi.org/10.12775/AKZ.2024.010>

MATEUSZ JELEŃ

(Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie)

mateusz.jelen@mail.umcs.pl

ORCID ID: 0000-0002-6504-1837

ÚŘEDNÍ PÍSEMNOSTI A JEJICH HRANICE

Praga, 12–13 listopada 2024 r.

W dniach 12–13 listopada 2024 r. w Pradze odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa pt. „Úřední písemnosti a jejich hranice” („Dokumenty urzędowe i ich granice”¹). Wydarzenie zostało zorganizowane z inicjatywy Katedry Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Karola (FF UK) w Pradze, we współpracy z czeskim Archiwum Narodowym.

Przedmiotem konferencji, zgodnie z wolą organizatorów, miały się stać dokumenty urzędowe rozumiane w możliwie najszerszym znaczeniu. W zaproszeniu organizatorzy nie bez słuszności zaznaczyli, że z jednej strony tematyka dokumentów urzędowych wydaje się bardzo tradycyjna, gdyż od wieków była przedmiotem zainteresowania dyplomatyki, czyli jednej z czołowych dyscyplin zaliczanych w poczet nauk pomocniczych historii. Z drugiej strony, rozwój dokumentacji na przestrzeni wieków oraz współczesny, ciągle nabierający tempa trend wskazujący na rozwijanie nowych technologii wymusza na naukowcach i pracownikach archiwów potrzebę stałego rozwijania swojej wiedzy o nowych formach dokumentów. Właśnie z tego względu organizatorom tegorocznej konferencji szczególnie zależało na ukazaniu różnego oblicza

¹ Wszystkie tłumaczenia z języka czeskiego w obrębie tekstu zostały przygotowane przez autora.

dokumentacji, która na przestrzeni wieków stała się polem do wzajemnego przenikania się różnych sfer (oficjalnej i prywatnej) czy form (tekstowej i graficznej). Tematyka konferencji miała zatem skupiać się na granicach pojęcia „dokumentu urzędowego”, jak i ich przekraczaniu, na przykładzie dokumentów niemieszczących się w klasycznych ramach tego zjawiska².

Zamierzenia organizatorów konferencji zostały spełnione, o czym świadczy znaczne zainteresowanie wydarzeniem wyrażone ze strony pracowników czeskich archiwów państwowych, a także polskich i czeskich uniwersytetów. Chęć wygłoszenia referatu przed międzynarodową publicznością zgłosili prelegenci z czeskich ośrodków akademickich: Uniwersytetu Karola w Pradze, Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu, Uniwersytetu Południowoczeskiego w Czeskich Budziejowicach, Uniwersytetu Masaryka w Brnie, Uniwersytetu w Hradcu Králové oraz Uniwersytetu w Pardubicach, a także czeskich archiwów państwowych, a dokładnie: Archiwum Narodowego w Pradze, Państwowego Archiwum Powiatowego w Czeskich Budziejowicach, Archiwum Miasta Pilzna, Archiwum Ziemskiego w Opawie, Państwowego Archiwum Okręgowego w Trzeboniu, Państwowego Archiwum Okręgowego w Litomierzycach i Archiwum Stołecznego Miasta Praga. W konferencji wzięli udział także przedstawiciele Instytutu Historii Czeskiej Akademii Nauk oraz Czeskiego Banku Narodowego. Do stolicy Republiki Czeskiej w celu wygłoszenia referatów udali się również pracownicy polskich uniwersytetów, tj. Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Na miejsce obrad konferencji organizatorzy wybrali budynek Archiwum Narodowego Republiki Czeskiej, położony na praskim Chodovie. Otwarcie konferencji odbyło się 12 XI 2024 r. w sali kinowej, umiejscowionej w administracyjno-biurowej części budynku wspomnianego Archiwum. W ramach uroczystego otwarcia wydarzenia głos zabrały przedstawicielki Katedry Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki z Uniwersytetu Karola w Pradze: Hana Pátková oraz Maria Bláhová, a także dyrektor Archiwum Narodowego – Milan Vojáček. Kilka słów do uczestników wydarzenia wypowiedział również niekwestionowany autorytet w dziedzinie nauk pomocniczych historii oraz nestor wśród czeskich badaczy zajmujących się tą tematyką – Ivan Hlaváček.

² Fišerová, „Úřední písemnosti a jejich hranice”.

Wystąpienia wygłoszone w czasie pierwszego dnia obrad koncentrowały się wokół najdawniejszych dziejów dokumentu na ziemiach polskich i czeskich, historii jego rozwoju w epoce nowożytnej oraz stopniowej transformacji w wytwór dziewiętnastowiecznej kancelarii zburokratyzowanej. Wszystkie referaty zostały wygłoszone na sali plenarnej, a po każdym wystąpieniu przeznaczono kilka minut na dyskusję nad aktualnie przedstawianym zagadnieniem. Jako pierwsza głos zabrała Markéta Marková, która w swoim referacie przedstawiła źródła pisane i niepisane do badań nad granicami terytorialnymi w średniowieczu i wczesnym okresie nowożytnym. Następnie Tomasz Jasiński wprowadził słuchaczy w skomplikowany świat stóp rytmicznych występujących w średniowiecznych dyplomach i kronikach. Mlada Holá przedstawiła początki dziejów czeskiego archiwum koronnego, a Jakub Razím wraz z Veroniką Ondráškovą odczytali referat o średniowiecznych podręcznikach prawa funkcjonujących na terenie Czech. Po przerwie głos zabrała Jana Vojtíšková, która przedstawiła proces powstawania średniowiecznego dyplomu z perspektywy ówczesnych pisarzy, a zaraz potem Jakub Rogulski scharakteryzował dokumenty kreacji tytułarnych dla polsko-litewskich rodzin szlacheckich w XVI w. Następnie Daniel Kovář przedstawił zaskakującą historię dokumentacji przechowywanej na chórze jednego z czeskich kościołów, a Marie Wasková opowiedziała słuchaczom o wojskowych tabelach kwaterunkowych opracowywanych dla armii Habsburgów. Po zakończeniu kolejnej przerwy Irena Moravcová przedstawiła referat o początkach i rozwoju archiwum rodu Lichnowskich, a Aleš Plávek streścił historię archiwum rodu Schwarzenbergów. Lenka Martínková opowiedziała o przemianach następujących wraz z rozwojem registratur i archiwów kościoła rzymskokatolickiego na terenie Czech południowych od końca XVIII w. do połowy XX stulecia. Z kolei Pavel Holub zaprezentował referat na temat funkcjonowania rejestrów spraw w czeskich urzędach powiatowych na początku XX w. Ostatni panel w czasie pierwszego dnia obrad rozpoczął referat Jaromíra Floriana, który scharakteryzował produkcję kancelaryjną urzędu powiatowego w Brnie w I połowie XX w., na przykładzie cywilnej rejestracji związków małżeńskich. Jako drugi wystąpił Krzysztof Fokt, który zaprezentował referat o polskich ustawach wiejskich pochodzących z XV–XVIII w. Anna Beňová przedstawiła natomiast źródła dokumentowe do historii osiemnastowiecznego Preszowa. Pierwszy dzień obrad zakończył referat wygłoszony przez piszącego te słowa, który w zwięzłym wystąpieniu podjął się sformułowania najbardziej trafnej definicji dokumentacji

urzędowej majątków ziemskich w rzeczywistości prawno-ekonomicznej dziewiętnastowiecznego Królestwa Polskiego.

Po dniu obrad zostało zorganizowane dla uczestników konferencji przyjęcie, w ramach którego świętowano również osiemdziesiątą rocznicę urodzin wieloletniej kierowniczkii Katedry Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki na Uniwersytecie Karola w Pradze – Marii Bláhovej. Miłą niespodzianką dla jubilatki oraz prelegentów był koncert muzyki klasycznej, w czasie którego uczniowie miejscowej szkoły muzycznej zaprezentowali utwory solowe i kameralne.

W czasie drugiego dnia obrad uczestnicy konferencji poruszali przede wszystkim zagadnienia związane z rozwojem kancelarii oraz dokumentacji w XIX i XX stuleciu. Jako pierwszy ze swoim referatem wystąpił Marek Konstantkiewicz, który omówił zagadnienie dokumentu urzędowego na gruncie polskiego prawa. Matěj Trepeš przedstawił natomiast problemy występujące na czeskim przedpolu archiwalnym, a związane z narastaniem dokumentacji elektronicznej w instytucjach wymiaru sprawiedliwości. W kolejnym wystąpieniu Katarzyna Łukasiak zaprezentowała przegląd najistotniejszych unijnych rekomendacji odnoszących się do śladu energetycznego, jaki pozostawia użytkowanie współczesnych elektronicznych narzędzi zarządzania informacją. Na koniec pierwszego panelu toruńscy badacze, Robert Degen i Marcin Smoczyński, podjęli próbę wskazania związków pomiędzy formą współczesnej dokumentacji elektronicznej a standaryzacją formy dokumentów dokonywaną w XX w. Po przerwie Václav Nečada wygłosił referat o kościelnych dokumentach stwierdzających autentyczność relikwii, a Jindřich Kolda opowiedział o dokumentacji urzędowej na przykładzie „zezwolenia na założenie apteki”. Dwie ostatnie referentki w ramach omawianego panelu: Petra Vokáčová oraz Marie Ryantová przedstawiły zawartość prywatnych kolekcji Antionia Rambalda Collalta oraz Františka Palackého. W czasie trwania kolejnego panelu Markéta Hrdličková scharakteryzowała akty nobilitacyjne wydawane przez czeską kancelarię nadworną. Marie Macková przedstawiła przykłady załączników występujących w dziewiętnastowiecznych aktach urzędowych, na przykładzie dokumentacji finansowej. Z kolei Kristýna Ansorgová zaprezentowała przed słuchaczami charakterystykę korespondencji cesarskiego wysłannika na dwór polsko-saski – Franciszka Filipa ze Sternberga. Na zakończenie panelu Hana Barusová wyjaśniła zebranym, jakie przykładowe informacje można odnaleźć pomiędzy wierszami urzędowego pisma. W czasie ostatniego panelu Lenka Vrchotová omówiła problemy związane z funkcyjono-

waniem dwudziestowiecznej kancelarii bankowej, a Marek Linhart przedstawił referat dotyczący akt osobowych z wydziału oświaty praskiego magistratu miejskiego. Następnie Janusz Łosowski zaznajomił słuchaczy ze zjawiskiem dokumentacji polskich konspiracyjnych organizacji niepodległościowych, wykorzystywanej jako narzędzie dezinformacji w latach 1944–1951. Obrady zakończył referat Eduarda Mikuška, który scharakteryzował nieoficjalną korespondencję gubernatora Josefa Klezańskiego³.

Celem organizatorów konferencji było stworzenie przestrzeni do międzynarodowej dyskusji nad granicami zjawiska dokumentu urzędowego na przestrzeni wieków. Biorąc pod uwagę przebieg wydarzenia, zagadnienia przedstawione w 32 referatach oraz tematy poruszane w czasie dyskusji, można śmiało stwierdzić, że cel postawiony przez organizatorów został osiągnięty. Niewątpliwą zaletą międzynarodowej konferencji naukowej była stworzona przez organizatorów możliwość integracji środowisk naukowych z różnych krajów Europy Środkowej. Wydarzenie stało się zatem miejscem wymiany doświadczeń i wiedzy w zakresie dyplomatyki, archiwistyki i innych nauk pomocniczych historii, bez względu na różnice językowe czy odmienne doświadczenia historyczne uczestników.

■ Bibliografia

- Fišerová, Magda. „Úřední písemnosti a jejich hranice”. Národní archiv, 22. 04. 2024. <https://www.nacr.cz/vystavy-a-akce/uredni-pisemnosti-a-jejich-hranice>.
- Steinová, Šárka. „Mezinárodní konference Úřední písemnosti a jejich hranice”. Národní archiv, 1. 10. 2024. <https://www.nacr.cz/konference-a-seminare/uredni-pisemnosti-a-jejich-hranice-2>.

³ Steinová, „Mezinárodní konference Úřední písemnosti a jejich hranice”.